

The Effect of Online Social Networks on Family Relationships with an Emphasis on Family Leisure Activities

- Hossein Heidari** * | Assistant Professor, Institute for Humanities and Social Studies, ACECR, Tehran, Iran.
- Esmail Jahanidolatabad** | Associate Professor, Department of Sociology, University of Mohaghegh Ardabili, Ardabil, Iran.
- Morteza Ghelich** | Assistant Professor, Emam Khomeini International University, Tehran, Iran.
- Saeed Kabiri** | Assistant Professor, Institute for Humanities and Social Studies, ACECR, Tehran, Iran.
- Javad Maddahi** | Assistant Professor, Institute for Humanities and Social Studies, ACECR, Tehran, Iran.
- MohammadAli Ramazani** | Assistant Professor, the Organization for Researching and Composing University Textbooks in the Islamic Sciences and Humanities (SAMT), Tehran, Iran.

Abstract

Society's advancements, including the recent emergence of online social networks, have led to shifts in how people engage in leisure activities. This article seeks to provide an image of the ways in which common leisure activities are performed within the family and analyze the impact of virtual social networks on these practices. The research method utilized was a survey, and the statistical population comprised individuals over 15 years of age residing in Tehran. The sample size was determined through Cochran's formula and amounted to 600

* Corresponding Author: heidari@acecr.ac.ir

How to Cite: Heidari, H., Jahanidolatabad, E., Ghelich, M., Kabiri, S., Maddahi, J., Ramazani, M. (2024). The Effect of Online Social Networks on Family Relationships with an Emphasis on Family Leisure Activities, *Journal of New Media Studies*, 10(37), 155-191. DOI: 10.22054/nms.2024.72580.1538

participants. The sampling method employed was a multi-stage cluster sampling technique, and participants were randomly selected through the appropriate sampling method. The study's results revealed that the family remains the primary focus for engaging in joint leisure activities. The role of relatives was found to be negligible, while the position of friends was elevated. The duration of time spent on virtual social networks, as well as the amount of usage, was found to diminish the frequency of family trips and recreational activities, whereas maintaining a real identity and actively participating in these networks strengthens joint leisure pursuits among family members. The findings suggested that virtual social networks have a two-fold impact on joint leisure activities. The observed changes indicated a fracture in kinship bonds within society, accompanied by novel developments in interpersonal relationships, where non-selective social connections are transitioning towards selective ties based on shared interests rather than blood relations.

Introduction

Recent societal developments, marked by the emergence of virtual social networks, have significantly altered the way people spend their leisure time. With these networks proliferating in society and increasingly occupying a substantial portion of individuals' free time, it raises the question of their impact on collective family leisure. Do these activities foster greater separation among family members or, on the contrary, do they have no significant impact on familial bonds?

Although most research in this area focuses exclusively on the time devoted to virtual social networks, neglecting the type of interaction and quality of presence of individuals, this research aims to delve deeper into the impact of the quality of presence and mode of interaction with virtual social networks on family leisure. This study seeks to ascertain whether the quality of presence and type of engagement can positively or negatively influence joint family leisure activities.

Methodology

The research method utilized in this study is a survey, and the statistical population comprises individuals aged 15 years and above residing in Tehran. The sample size, determined through Cochran's formula, amounts to 600 participants. The sampling technique

deployed is a multi-stage cluster sampling method, and participants were carefully selected using the appropriate random sampling approach.

findings

The research findings indicated that, despite changes brought about by virtual social networks, the family continues to prioritize joint leisure activities. The role of relatives appears to be inconsequential, whereas that of friends gains prominence. The duration of time spent on virtual social networks, as well as the frequency of usage, has a detrimental influence on engaging in travel and religious trips with family members. However, actively participating in such networks while maintaining a genuine identity can strengthen joint leisure activities with family members. The findings further support the notion that virtual social networks exhibit a dual effect on family leisure activities.

Conclusion

In summary, the findings of this study regarding the impact of virtual networks on collective leisure activities among Iranian families reveal the emergence of two distinct leisure patterns, influenced by virtual networks:

The first pattern, in particular, pertains to collective activities grounded in long-term companionship, such as group leisure pursuits, including travel and sightseeing outings, as well as religious pilgrimages. These endeavors typically require spending an extended period (often spanning one to several days) in the company of family members.

This collective leisure pattern aligns with the long-established image of family leisure in Iranian culture, as it resonates with traditional customs and practices dating back to antiquity. The evidence of this pattern can be vividly observed in old family albums and photo archives. As a collective leisure model, it also possesses certain characteristics, with the most notable feature being a dominant collectivist nature. In such activities, individual choices and distinctions among family members are secondary in comparison.

In essence, this form of collective leisure activities involves a collective decision-making process by the family, as a unified unit, to determine how members should allocate their free time over an

extended period. Each member, in turn, makes accommodations or requests to ensure the achievement of shared leisure objectives. This leisure model requires family members to adapt to collective routines and norms, which may involve adjustments to personal habits and daily routines (such as having their own bedroom, making independent decisions concerning personal matters, adhering to desired health behaviors, and eating habits, among others). Furthermore, individuals are expected to temporarily deviate from their preferred personal order in order to embrace a collective order during the shared leisure period.

This collective leisure model necessitates that family members embrace a spirit of cooperation and compromise, sometimes tolerating differences (even potentially contradictory ones) with their individual comfort and tranquility, all in the pursuit of achieving collective pleasure and strengthening bonding within the family unit. The findings of this study indicate that patterns of interaction on virtual social networks can negatively impact collective leisure pursuits based on long-term companionship. Individuals who devote more time to these networks and use them frequently exhibit a diminished inclination towards such communal leisure activities.

Furthermore, the study suggests that excessive involvement in virtual social networks could dilute the time, energy, and motivation required for participating in collective leisure activities.

In this collective leisure model, while individuals aspire to spend their free time with family members, they seek to regulate this desire according to their individual preferences and arrangements. This model of collective activity, as it is centered on short-term and transient engagements, is largely individually-driven and emerges from the synchronous alignment of common individual choices among family members. This collective leisure model differs from the previous one in that individuals do not feel compelled to disrupt their preferred habits and practices. In simpler terms, this form of collective activity, despite being collective, is largely founded on individualistic attitudes and utilizes collective action to materialize individual choices and preferences.

The influence of virtual social networks has not diminished the desire for collective leisure activities in Iranian families; however, it has altered their form or pattern of interaction with these networks. Virtual social networks have steered families toward a particular

pattern of collective leisure activities, which may be referred to as "individualistic collective activities" in a seemingly paradoxical combination. This model exhibits a paradoxical combination wherein the desire to spend free time with family members is evident, while simultaneously, this desire is expressed in new and different formats in light of individualistic values, diverging from traditional models. These changes indicate that familial bonds in society are experiencing a transformation or weakening.

Keywords: Family; Social Leisure; Friends; Relatives; Online Social Networks.

تأثیر شبکه‌های اجتماعی مجازی بر روابط خانوادگی با تأکید بر انجام فعالیت‌های فراغت جمعی خانوادگی

استادیار، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی، تهران، ایران

حسین حیدری *

دانشیار، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران

اسماعیل جهانی دولت آباد

استادیار، دانشگاه بین‌المللی قزوین، قزوین، ایران

مرتضی قلیچ

استادیار، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی، تهران، ایران

سعید کبیری

استادیار، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی، تهران، ایران

جواد مداحی

استادیار، سازمان مطالعه و تدوین کتب دانشگاهی در علوم اسلامی و انسانی، تهران، ایران.

محمدعلی رضانی

چکیده

تحولات اجتماعی از جمله ظهور شبکه‌های اجتماعی مجازی در سال‌های اخیر باعث ایجاد تغییراتی در نحوه گذران اوقات فراغت شده است. در این مقاله تلاش شده است تا ضمن ارائه تصویری از نحوه انجام فعالیت‌های فراغتی مشترک در خانواده، تأثیر شبکه‌های اجتماعی مجازی بر آن مورد بررسی قرار گیرد. روش پژوهش پیمایش و جامعه آماری شامل افراد بالای ۱۵ سال شهر تهران است. حجم نمونه برابر با ۶۰۰ نفر است که از طریق فرمول کوکران محاسبه شده است. روش نمونه‌گیری، خوشه‌ای چندمرحله‌ای است و نمونه‌ها با روش نمونه‌گیری تصادفی طبق انتخاب شده‌اند. یافته‌های به‌دست آمده نشان می‌دهد که خانواده همچنان محوریت اصلی در انجام فعالیت‌های فراغتی مشترک را دارا است. د جایگاه اقوام و خویشان ناچیز

مقاله حاضر برگرفته از طرح پژوهشی با عنوان «تأثیر شبکه‌های اجتماعی بر روابط خانوادگی» با حمایت معاونت پژوهش و فناوری جهاددانشگاهی است.

* نویسنده مسئول: heidari@acecr.ac.ir

تأثیر شبکه‌های اجتماعی مجازی بر روابط خانوادگی ...؛ حیدری و همکاران | ۱۶۱

است و جایگاه دوستان ارتقا یافته است. مدت استفاده و میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی بر رفتن به سفرهای زیارتی و رفتن به سفرهای سیاحتی تفریحی با اعضای خانواده تأثیر کاهنده دارد ولی حضور با هویت واقعی و میزان فعال بودن در شبکه‌های اجتماعی باعث تقویت فعالیت‌های مشترک فراغتی با اعضای خانواده شده است. نتایج نشان داد که شبکه‌های اجتماعی مجازی تأثیری دوسویه بر انجام فعالیت‌های فراغتی مشترک دارد. تغییرات این حوزه نشان می‌دهد که بندهای خویشاوندی در جامعه در حال گسست بوده و روابط بین فردی در جامعه در حال تجربه تحولاتی جدیدی است که در آن روابط بین فردی غیرانتخابی در حال حرکت به سمت روابط بین فردی انتخابی است که اساس آن را نه نسبت‌های خونی بلکه علایق مشترک شکل می‌دهد.

کلیدواژه‌ها: خانواده، فراغت جمعی، دوستان، اقوام و خویشان، شبکه‌های اجتماعی مجازی.

مقدمه

امروزه نهاد خانواده با مسائل عمیق و متعددی در ایران و جهان روبروست؛ خانواده یکی از نهادهای اصلی جامعه‌پذیری و انتقال فرهنگ و ارزش‌های اجتماعی به نسل‌های آینده است. بخش مهمی از این جامعه‌پذیری در روابط متقابل بین اعضای خانواده به افراد منتقل و در آن‌ها درونی می‌شود. این تعاملات در موقعیت‌ها و شکل‌های مختلف بین اعضای خانواده روی می‌دهد و به‌طور سنتی گذران اوقات فراغت بخش مهمی از تعاملات را دربرمی‌گیرد؛ بنابراین گذران اوقات فراغت به شکل جمعی نقش مهمی در تعاملات بین اعضای خانواده دارد و جامعه‌پذیری آن‌ها دارد؛ اما نحوه گذران اوقات فراغت درون خانواده در گذر زمان و بین نسل‌های مختلف به میزان قابل توجهی تغییر کرده است. بر اساس پژوهش‌ها نسل جوان امروزی کم‌تر از میان‌سالان و سالمندان به تعامل با اعضای خانواده تمایل دارد و در عمل به شکل‌هایی متفاوت با نسل‌های پیش‌تر اوقات فراغت خود را می‌گذراند و ارزش‌هایی متفاوت با ارزش‌های نسل‌های پیشین در خانواده خود دارد (جعفرزاده‌پور، ۱۳۹۶: ۱۶۰)؛ به عبارت دیگر الگوهای فراغتی جدیدی در میان نسل جوان ظهور کرده است که نسل‌های پیشین به دلایل متعدد، با این الگوها بیگانه‌اند و توانایی همراهی با آن‌ها را ندارند. در کنار ظهور این الگوها ارزش‌گذاری این نسل‌ها درباره الگوهای گذران اوقات فراغت نیز دچار واگرایی شده و قضاوت نسل‌های مختلف درباره شکل‌های مطلوب گذران اوقات فراغت تغییر کرده است. این تفاوت در الگوهای گذران اوقات فراغت و واگرایی ارزشی بدون شک از علل مختلفی متأثر است؛ اما یکی از دلایل اصلی آن ظهور و نفوذ اینترنت و تکنولوژی‌های نوین ارتباطی در جامعه به‌ویژه بین نسل‌های جوان است. گسترش شبکه‌های اجتماعی مجازی بیش از هر چیز بر ارتباطات بین فردی اثر گذاشته و روابط چهره به چهره را به شدت کاهش داده است؛ به طوری که نظم و کنش‌های متداول پیشین در حوزه روابط بین فردی به‌ویژه در خانواده دستخوش تغییر شده است (حیدری، ۱۴۰۰). در واقع زندگی روزمره نسل جوان به استفاده از شبکه‌های اجتماعی گره خورده است، به نحوی که فضای مجازی عرصه‌ای برای بازنمایی هویت‌های اجتماعی و

تأثیر شبکه‌های اجتماعی مجازی بر روابط خانوادگی ...؛ حیدری و همکاران | ۱۶۳

بستری برای جامعه‌پذیری به اشکالی متفاوت از شکل سنتی و چهره به چهره فراهم آورده است. در حقیقت این فضا باعث شده است که زندگی روزمره به شکلی جدید سامان داده شود و جامعه‌پذیری، فراغت، تعاملات اجتماعی و هویت افراد با استفاده از این فضا و از محمل آن بر ساخته و نمایش داده شود (ذکایی، کرمی و فرزادمنش، ۱۳۹۹)؛ بنابراین به نظر می‌رسد فضای مجازی شکل‌های پیشین تعاملات اجتماعی، از جمله روابط خانوادگی را به صورت مختلفی دگرگون کرده است؛ قسمتی از این تعاملات را کم‌رنگ کرده، قسمتی را از بین برده است و همچنین بستری فراهم کرده است برای ظهور شکل‌های جدیدی از تعاملات و یا بروز همان تعاملات پیشین در اشکال جدید.

درباره دلالت‌های فناوری‌های نوین ارتباطی در ارتباط با خانواده‌ها دیدگاه‌های متضادی مطرح شده است. به‌طور کلی نظریات اجتماعی در باب تأثیرات و پیامدهای فضای مجازی را با تسامح به سه دسته نظریه‌های اجتماعی با رویکرد منفی، رویکرد مثبت و رویکرد میانه‌رو تقسیم می‌کنند. صاحب‌نظرانی که رویکرد بدبینانه درباره تأثیرات استفاده از اینترنت و فضای مجازی دارند، مانند کاتز^۱ بیشتر بر کاهش ارتباطات اجتماعی، کاهش تعامل با دنیای واقعی و انزوای اجتماعی در اثر مصرف فضای مجازی تأکید دارند (مهدی‌زاده و عنبرین، ۱۳۸۸). از طرف دیگر نظریه‌پردازانی که رویکرد مثبت دارند، بیشتر بر فرصت‌های جدیدی تأکید دارند که فضای مجازی برای ارائه و نمایاندن خود در اختیار افراد قرار می‌دهد و از این‌رو آن را رهایی‌بخش می‌دانند (کوثری، ۱۳۸۶). دسته سوم نظریه‌پردازان بر پیامدهای مثبت و منفی فضای مجازی به‌صورت هم‌زمان تأکید دارند. به‌عنوان مثال میلر^۲ (۱۹۹۵) اشاره می‌کند که ارتباطات الکترونیکی دامنه جدیدی از چارچوب‌های تعامل را وضع می‌کند که اگرچه آشکارا از تعاملات دنیای واقعی فقیرترند، ولی فرصت‌های جدیدی را در اختیار افراد قرار می‌دهد تا خود مطلوب و ایده‌آل‌شان را بسازند (حیدری، ساروخانی و نوابخش، ۱۳۹۹). در واقع در این پژوهش‌ها اثرات مثبت یا منفی مصرف شبکه‌های مجازی بر روابط خانوادگی، به شکلی پیچیده‌تر توضیح داده

---

^۱ Katz

^۲ Miller

می‌شود و مطابق آن‌ها ارتباط سرراستی بین مصرف شبکه‌های مجازی و روابط خانوادگی نمی‌توان مشاهده کرد، بلکه بروز اثر مثبت یا منفی به متغیرهای دیگری وابسته است. شواهد پژوهشی موجود نیز، در واقع متناقض‌اند و نتایج یکسانی به دست نمی‌دهند. استدلال مطالعات گروه اول، درباره تأثیرات شبکه‌های اجتماعی بیشتر یادآور فرضیه‌ها و تحلیل‌های اولیه نسبت به اثرات کاهنده تلویزیون بر روابط و تعاملات انسانی است (Frey, 2009; Benesch & Stutzer, 2007; Robinson & Martin, 2009). این مطالعات که اغلب پیش از گسترش و نفوذ امروزین شبکه‌های اجتماعی انجام شده‌اند، بر این نکته انگشت می‌گذارند که بین میزان استفاده از اینترنت برای گذران اوقات فراغت و میزان تعامل چهره به چهره با دیگران مهم ارتباط منفی وجود دارد (Wellman, et al., 2006; Nie, et al., 2003; Gershuny, 2002). ولمن و همکاران (۲۰۰۶) اشاره می‌کنند که استفاده از اینترنت ممکن است با تداخل در روابط بین اعضای خانواده، «خانواده‌ای در پس خانواده» ایجاد کند که در آن اعضا به جای تعامل با یکدیگر، زمان خود را صرف تعامل با کامپیوتر می‌کنند. نتایج پژوهش شاندرزغیز حاکی از این است که کاربرانی که از اینترنت کمتر استفاده می‌کنند، به طور قابل ملاحظه‌ای با والدین و دوستانشان ارتباط بیشتری دارند و استفاده زیاد از اینترنت با پیوندهای ضعیف اجتماعی مرتبط است (صبوری خسروشاهی، ۱۳۸۶ به نقل از عباسی شوازی و عباسی آتشگاه، ۱۳۹۷).

پژوهش علی (۲۰۱۶) نیز حاکی از این است که استفاده از شبکه‌های اجتماعی در بین جوانان پاکستانی باعث کاهش پیوند آن‌ها با خانواده و تغییر نظام ارزشی آن‌ها شده است و جوانان با افزایش استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی انزوا، گوشه‌گیری و جدایی از خویشاوندان و دوستان را تجربه می‌کنند. کیران، آما و ماریا (۲۰۱۹) در بررسی تأثیرات استفاده از فیس‌بوک بر ساختار خانواده کاربران نتیجه می‌گیرند که کودکان، پرسه‌زدن در فیس‌بوک را به مرادده با خانواده‌ها و دوستانشان ترجیح می‌دهند. آن‌ها

۲Wellman, Haase, Witte, & Hampton

۴Shanderz

۵Ali

۶Kiran, Amna & Maria

همچنین دریافتند فعالیت در شبکه‌های اجتماعی مجازی با ایجاد سوء تفاهم بین زوجها باعث بروز اختلاف و ایجاد مشکلات بین آنها می‌شود. یافته‌های پژوهش جعفرزاده‌پور (۱۳۹۹) و فرقانی و مهاجری (۱۳۹۷) در ایران نیز حاکی از کاهش تعامل با خانواده و تعاملات چهره‌به‌چهره در اثر افزایش میزان استفاده از شبکه‌های مجازی برای گذران اوقات فراغت است. یافته‌های کراوت و همکاران (۱۹۹۸) نیز نشان می‌دهد که استفاده زیاد از اینترنت (گرچه مانند نمونه آنها استفاده برای برقراری ارتباط باشد) با کاهش تعامل کاربران با اعضای خانواده، کوچک‌تر شدن دایره روابط اجتماعی آنها و افزایش احساس افسردگی و تنهایی ارتباط دارد.

در همین زمینه استدلال دیگری وجود دارد مبنی بر اینکه اینترنت با فراهم کردن امکان انجام بسیاری از فعالیت‌های روزانه مانند خرید یا فعالیت‌های بانکی از خانه و به‌صورت آنلاین، تعامل چهره‌به‌چهره را کاهش می‌دهد (Franzen, 2003; Nie, 2001). در مقابل نیز استدلال شده است که گرچه خرید و انجام غیرحضوری کارها ممکن است تعامل چهره‌به‌چهره را کاهش دهد؛ ولی بسیاری از تعاملاتی که به‌این ترتیب کاهش پیدا می‌کنند پیامدهای ارتباطی مؤثر و خاصی ندارند و صرفاً باعث هدر رفتن زمان افراد در ادارات یا انجام کارهای روزمره می‌شوند، درحالی‌که این زمان می‌تواند صرف روابط اجتماعی مهم و مؤثر شود. در نتیجه انجام آنلاین بسیاری از امور می‌تواند زمان بیشتری برای اوقات فراغت و مشارکت اجتماعی باز می‌کند (Joo & Teng, 2017). در واقع، همین تأکید بر فرصت‌ها است که این دسته از پژوهش‌ها را از رویکردهای بدبینانه متمایز می‌کند. آنتوسی، ساباتینی و سودینی (۲۰۱۰) بر خصلت تعاملی رسانه‌های نوین در مقایسه با مصرف غیرتعاملی تکنولوژی‌هایی چون پیشانه‌های بازی‌های ویدیویی تأکید کرده و خطر تسریع جایگزینی فعالیت‌های ارتباطی با فعالیت‌های «خصوصی» در اثر مصرف زیاد رسانه‌های نوین را، فقط درباره تکنولوژی‌های ارتباطی غیرتعاملی و تلویزیون‌وار صادق

Y Kraut et al

^ Antoci, Sabatini & Sodini

? Game console

می‌دانند. فرانزن^۱ (۲۰۰۳) و اندرسون^۲ (۲۰۰۸) نیز بر همین خصلت تعاملی انگشت‌گزارده و نشان می‌دهند که زمان اختصاص داده‌شده به استفاده از اینترنت بیشتر از اینکه تعاملات اجتماعی رودرروی افراد را کاهش دهد، جایگزین زمان تماشای تلویزیون می‌شود. پژوهش‌های دیگری در این زمینه، بر امکان ایجاد یا تقویت سرمایه اجتماعی از طریق اینترنت اشاره می‌کنند. همپتون و ولمن^۳ (۲۰۰۲) با تکیه بر داده‌های نظرسنجی و قوم‌نگاری نشان می‌دهند که دسترسی مداوم به اینترنت اگر با مباحث آنلاین گروهی همراه باشد، بدون اینکه باعث تضعیف ارتباطات و پیوندهای قوی گردد از طریق افزایش تماس‌ها به بهبود روابط ضعیف کمک می‌کند؛ برای مثال بحث و گفتگو و امکان مشارکت و همکاری پیرامون مسائل محلی را تسهیل می‌کند و روابط همسایگی را بهبود می‌بخشد (Hampton and Wellman, 2003). عباسی شوازی و همایون (۱۳۹۵) اشاره می‌کنند که استفاده‌های تعاملی از اینترنت با پیوندهای قوی و استفاده‌های غیرتعاملی با پیوندهای ضعیف موجود در شبکه گفتگوی مرکزی کاربران همبستگی مثبت و معنادار دارد؛ بنابراین مصرف اینترنت بیش از آنکه ساختار شبکه مرکزی گفتگوی افراد را تغییر دهد، بیشتر وسیله‌ای است برای حفظ ارتباط با پیوندهای از قبل موجود در شبکه گفتگوی مرکزی و نه جایگزینی آن‌ها از طریق اینترنت. قراباغی، صالحی و دلروز (۱۴۰۰) درباره تأثیر شبکه‌های اجتماعی بر گرایش دینی، اخلاق، پیشرفت تحصیلی و اوقات فراغت جوانان ۱۸ تا ۳۵ سال استان همدان نتیجه می‌گیرند که شبکه‌های اجتماعی مجازی گرچه بر گرایش‌های دینی و اخلاق جوانان تأثیر منفی می‌گذارند، اما با اوقات فراغت جوانان نیز رابطه معناداری ندارند و بر فعالیت‌های تحصیلی آن‌ها نیز تأثیر مثبت دارند. جو و تنگ^۴ (۲۰۱۷) نیز بر تأثیر دو سویه شبکه‌های اجتماعی تأکید کرده و اشاره می‌کنند که فعالیت‌های آنلاین هم مزایا و هم معایبی دارند؛ همچنان که می‌توانند فعالیت‌های نوجوانان را پنهان کنند، می‌توانند به خارج کردن سالمندان از انزوا و تنهایی نیز کمک کنند. آن‌ها در پژوهش اثرات این

---

^۱ Franzen
^۲ Anderson
^۳ Hampton & Wellman
^۴ Joo & Teng

تأثیر شبکه‌های اجتماعی مجازی بر روابط خانوادگی ...؛ حیدری و همکاران | ۱۶۷

رسانه‌ها، به این نتیجه می‌رسند که رسانه‌های اجتماعی تأثیر مثبتی بر روابط اعضای خانواده دارند و می‌توانند به ایجاد خانواده و جامعه‌ای بهتر و منسجم‌تر کمک کنند.

تأکید بر متغیرهای میانجی رابطه بین استفاده از شبکه‌های مجازی و روابط خانوادگی و عدم وجود رابطه خطی بین آنها، تأکید بر تأثیرهای افتراقی و یا تأکید بر خصصت‌های متفاوت شبکه‌های مجازی است که راه را برای دیدگاه‌های به اصطلاح میان‌رو نسبت به مصرف شبکه‌های اجتماعی مجازی باز می‌کند. کراوت و همکاران در مطالعه دیگری (۲۰۰۲)، نتیجه می‌گیرند که استفاده زیاد از اینترنت با کاهش روابط اجتماعی واقعی ارتباط مستقیم ندارد، بلکه آنچه افراد از قبل داشته‌اند را تقویت می‌کند؛ یعنی روابط کسانی که ارتباطات زیادی داشته‌اند را تقویت می‌کند و بر روابط آن‌هایی که چندان ارتباطاتی نداشته‌اند تأثیر منفی می‌گذارد. عباسی شوازی و عباسی آتشگاه (۱۳۹۷) نیز بر نقش متغیرهای میانجی در توضیح نحوه تأثیر میزان استفاده از تکنولوژی‌های نوین ارتباطی با روابط خانوادگی تأکید می‌کنند و می‌گویند که رابطه مستقیم بین آن‌ها معنادار نیست، بلکه رابطه بین آن‌ها را به میانجی متغیرهای زمان خانوادگی و خانواده شبکه‌ای است که می‌توان توضیح داد. پروسنیتیس، گاتی و ناپولی (۲۰۱۹) نقش تصور والدین درباره تأثیرات شبکه‌های اجتماعی بر نظام خانواده و رابطه آن را با عملکرد خانواده بررسی می‌کنند. آن‌ها معتقدند عملکرد خانواده (به‌ویژه رابطه بین کارآمدی خانواده و گشودگی رابطه با نوجوانان درون نظام خانواده) بیش از آنکه از تأثیرات واقعی شبکه‌های اجتماعی بر نظام خانواده متأثر باشد از تصورات والدین درباره تأثیر این شبکه‌ها و تصورشان درباره میزان کنترلی که بر برای مصرف رسانه‌های اجتماعی فرزندان‌شان دارند، تأثیر می‌پذیرد. کاوانا و همکاران (۲۰۰۵) در مطالعه‌ای در دهکده الکترونیکی بلک‌سبورگ^۳ درباره تأثیرات اجتماعی تعاملات و ارتباطات اینترنتی، به این نتیجه می‌رسند که استفاده از شبکه‌های آنلاین فقط در میان کاربرانی که تحصیل کرده و برون‌گرا هستند موجب تقویت روابط اجتماعی، درگیری با مسائل اجتماع و تعهد به اجتماع می‌شود و برعکس، در میان

^۱ Procentese, Gatti & Di Napoli

^۲ Kavanaugh

^۳ Blacksburg

افرادی که تحصیلات پایینی دارند یا چندان برون‌نگرا نیستند تأثیرات جای نگرانی دارند. لوپز و گارتروز (۲۰۲۰) نیز در بررسی تأثیر شبکه‌های اجتماعی (به‌ویژه فیس‌بوک) بر کیفیت و اثربخشی روابط بین اعضای خانواده، نتیجه می‌گیرند که گرچه فیس‌بوک افراد خانواده را در هر فاصله‌ای باهم مرتبط نگه می‌دارد، اما ارتباط از طریق فیس‌بوک منجر به سوء تفاهم در بین اعضای خانواده می‌شود، زیرا پیام‌ها به‌درستی بیان نمی‌شوند؛ از این رو، اعضای خانواده باید زمانی را برای گفتگو و تعامل حضوری با یکدیگر برای رفع آن سوء برداشت‌ها اختصاص دهند.

شانون (۲۰۱۶) از بعد دیگری به مسئله نگاه کرده و اشاره می‌کند که شبکه‌های مجازی با فراهم کردن امکان به اشتراک‌گذاری تصاویر و روایت‌های افراد از اوقات فراغت خانوادگی‌شان، به آن‌ها امکان می‌دهد که به هویت خانوادگی خود وضوح ببخشند، حس تعلق را درون شبکه روابط تقویت کنند و مانع تصویرسازی ایدئال از زندگی خانوادگی شوند. پژوهش رینی و ولمن (۲۰۱۲) نیز حاکی از این است که اینترنت و شبکه‌های مجازی با تقویت و تکمیل روابط خانوادگی موجب شبکه‌ای شدن خانواده شده‌اند. به عبارت دیگر، تکنولوژی‌های نوین ارتباطی اعضای خانواده را در جدایی زمانی و مکانی و استقلال فردی، با یکدیگر در ارتباط قرار می‌دهند.

همان‌گونه که ملاحظه می‌شود رویکردهای متفاوتی درباره تأثیر تکنولوژی‌های نوین ارتباطی بر فعالیت‌های تعاملی و ارتباطی وجود دارد و مسئله اصلی نیز بررسی تأثیرات مثبت یا منفی این تکنولوژی‌ها است. نتایج پژوهش‌ها نیز چنان‌که دیدیم یکسان نیستند؛ اما از این پژوهش‌ها می‌توان نتیجه گرفت که در بررسی رابطه بین تکنولوژی‌های نوین ارتباطی با تعاملات واقعی صرفاً نباید بر میزان استفاده از این تکنولوژی‌ها متمرکز شد زیرا رابطه آن‌ها به‌هیچ‌وجه سراسر است و مستقیم نیست، بلکه متغیرهای دیگری در رابطه بین آن‌ها مداخله می‌کنند. در توضیح رابطه بین آن‌ها نحوه و اهداف استفاده از تکنولوژی‌های نوین ارتباطی (برای مثال استفاده از آن‌ها برای ارتباط با اعضای خانواده و شکل دادن شبکه‌های

---

۱) Lopez & Cuarteros

۲) Shannon

تأثیر شبکه‌های اجتماعی مجازی بر روابط خانوادگی ...؛ حیدری و همکاران | ۱۶۹

اجتماعی خانوادگی)، تأثیرات افتراقی استفاده از این تکنولوژی‌ها بر اساس تحصیلات، شبکه روابط پیشین، سن و غیره و استفاده تعاملی یا غیر تعاملی از این تکنولوژی‌ها تأثیر می‌گذارند. بر این اساس یا توجه به توسعه شبکه‌های اجتماعی مجازی و اشغال وقت قابل توجهی از اوقات فراغت افراد در جامعه ایران، این تغییر رفتار به‌ویژه تغییر رفتار ارتباطی چه تأثیری بر فراغت جمعی خانوادگی دارد. آیا توسعه این شبکه‌ها در ایران باعث افزایش فاصله بین اعضای خانواده‌های ایرانی شده یا برعکس تأثیری بر آن نداشته است. از طرف در اکثر پژوهش‌ها صرفاً زمان اختصاص داده به شبکه‌های اجتماعی مجازی مورد بررسی قرار گرفته است و از نوع مواجهه و کیفیت حضور افراد غفلت شده است، در این پژوهش تلاش شده است تا تأثیر کیفیت حضور و نحوه مواجهه با شبکه‌های اجتماعی مجازی بر فراغت جمعی خانوادگی نیز مورد بررسی قرار گیرد.

روش

روش تحقیق این پژوهش پیمایش است. جامعه آماری پژوهش شامل ساکنان ۱۵ سال و بالاتر شهر تهران است. جمعیت شهر تهران بر اساس آمار سال ۱۳۹۵ حدود ۸ میلیون و ۶۹۳ هزار و هفتصد و شش نفر است (مرکز آمار، ۱۴۰۲: ۱۴۷) که از این بین حدود ۷ میلیون و ۶۹۳ هزار و ۷۰۶ نفر یعنی معادل درصد ۸۷,۵ درصد در رده سنی ۱۵ سال و بالاتر و ۱۲,۵ درصد نیز زیر ۱۵ سال هستند. نمونه از طریق فرمول کوکران محاسبه شد که عدد ۳۸۴ به دست آمد. حجم نمونه با توجه به جمعیت بالای شهر تهران، وجود تفاوت بین مناطق مختلف شهرداری تهران (تفاوت‌های فرهنگی، قومی، اقتصادی و ...) و حتی بعضاً وجود تفاوت‌های مختلف در داخل هر یک از مناطق و پیش‌بینی خطاهای احتمالی از جمله خطای نمونه‌گیری و میزان بی‌پاسخی‌ها و همچنین داشتن نمونه از تمام مناطق شهرداری تهران، ۴۵ درصد بر حجم نمونه اضافه و حجم نمونه به ۶۰۰ نمونه افزایش یافت. بر این اساس حجم نمونه تعیین شده با توجه به تناسب جمعیت هر منطقه که به‌عنوان خوشه در نظر گرفته شده‌اند به شرح زیر تقسیم شد.

جدول ۱-۳ حجم نمونه تحقیق

منطقه	جمعیت تهران	جمعیت بالای ۱۵ سال	درصد	حجم نمونه
۱	۴۸۷,۵۰۸	۴۲۶,۵۷۰	۵,۶۱	۳۴
۲	۷۰۱,۳۰۳	۶۱۳,۶۴۰	۸,۰۷	۴۸
۳	۳۳۰,۶۴۹	۲۸۹,۳۱۸	۳,۸۰	۲۳
۴	۹۱۹,۰۰۱	۸۰۴,۱۲۶	۱۰,۵۷	۶۳
۵	۸۵۸,۳۴۶	۷۵۱,۰۵۳	۹,۸۷	۵۹
۶	۲۵۱,۴۳۴	۲۱۹,۹۶۱	۲,۸۹	۱۷
۷	۳۱۲,۱۹۴	۲۷۳,۱۷۰	۳,۵۹	۲۲
۸	۴۲۵,۱۹۷	۳۷۲,۰۴۷	۴,۸۹	۲۹
۹	۱۷۴,۲۳۹	۱۵۲,۴۵۹	۲,۰۰	۱۲
۱۰	۳۲۷,۱۱۵	۲۸۶,۲۲۶	۳,۷۶	۲۳
۱۱	۳۰۷,۹۴۰	۲۶۹,۴۴۸	۳,۵۴	۲۱
۱۲	۲۴۱,۸۳۱	۲۱۱,۶۰۲	۲,۷۸	۱۷
۱۳	۲۴۸,۹۵۲	۲۱۷,۸۳۳	۲,۸۶	۱۷
۱۴	۵۱۵,۷۹۵	۴۵۱,۳۲۱	۵,۹۳	۳۶
۱۵	۶۴۱,۲۷۹	۵۶۱,۱۱۹	۷,۳۸	۴۴
۱۶	۲۶۸,۴۰۶	۲۳۴,۸۵۵	۳,۰۹	۱۹
۱۷	۲۷۳,۲۳۱	۲۳۹,۰۷۷	۳,۱۴	۱۹
۱۸	۴۱۹,۸۸۲	۳۶۷,۳۹۷	۴,۸۳	۲۹
۱۹	۲۶۱,۰۲۷	۲۲۸,۳۹۹	۳,۰۰	۱۸
۲۰	۳۶۵,۲۵۹	۳۱۹,۶۰۲	۴,۲۰	۲۵
۲۱	۱۸۶,۸۲۱	۱۶۳,۴۶۸	۲,۱۵	۱۳
۲۲	۱۷۶,۳۴۷	۱۵۴,۳۰۴	۲,۰۳	۱۲
کل	۸,۶۹۳,۷۰۶	۷,۶۰۶,۹۹۳	۱۰۰	۶۰۰

روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای است و نمونه‌ها به صورت تصادفی مطابق انتخاب شده‌اند. مشخصات پاسخگویان حاکی از آن است که ۴۹,۲ درصد از پاسخگویان زن و ۵۰,۸ درصد مرد هستند. ۲۵,۲ درصد پاسخگویان جوان، ۴۹,۵ درصد پاسخگویان میان‌سال و ۲۵,۳ درصد پاسخگویان بزرگ‌سال هستند. میانگین سنی پاسخگویان نیز ۳۵,۶ سال

تأثیر شبکه‌های اجتماعی مجازی بر روابط خانوادگی ...؛ حیدری و همکاران | ۱۷۱

است. ۳۷,۴ درصد از پاسخگویان مجرد، ۵۷,۳ درصد متأهل و ۲,۹ درصد مطلقه هستند و ۲,۴ درصد نیز در اثر فوت همسر خود را از دست داده‌اند. ۸,۴ درصد از پاسخگویان کارمند بخش دولتی، ۹,۶ درصد کارمند بخش خصوصی و ۳۲ نیز دارای شغل آزاد هستند. همچنین ۷,۴ درصد از پاسخگویان بازنشسته، ۱۵ درصد دانشجو و دانش آموز، ۲۱,۱ درصد خانه‌دار و ۳ درصد نیز بیکار هستند. از نظر تحصیلات پاسخگویان نیز ۵۲,۳ درصد از پاسخگویان دیپلم و زیر دیپلم، ۳۵,۸ درصد کاردانی و کارشناسی، ۹,۹ درصد کارشناسی ارشد و ۲ درصد نیز دکتری هستند. منزل مسکونی ۵۹,۷ درصد پاسخگویان ملکی، ۳۷,۱ درصد اجاره‌ای و ۱,۲ درصد سازمانی است. همچنین منزل مسکونی ۲ درصد از پاسخگویان نیز رایگان بوده و توسط خویشان و اقوام در اختیار ایشان قرار گرفته است. برای گردآوری داده از پرسشنامه محقق ساخته استفاده شده است. برای تأمین اعتبار ابزار تحقیق از اعتبار صوری استفاده شده است؛ بدین صورت سؤالات با توجه به چارچوب نظری و الگوی مفهومی طرح تدوین و از صاحب نظران این حوزه نظرخواهی و نظرات ایشان در پرسشنامه اعمال شد. برای سنجش روایی نیز از آلفای کرونباخ استفاده شد که ضرایب آن به تفکیک شاخص‌ها به شرح زیر است.

جدول ۱. تعریف عملیاتی متغیرها و روایی آن‌ها

مؤلفه	متغیر	ضریب کرونباخ
عضویت در شبکه‌های اجتماعی	آیا عضویت در شبکه‌های اجتماعی مجازی عضو هستید و از آن استفاده می‌کنید؟ بله، خیر	-
مدت استفاده	چند سال است که عضو شبکه‌های اجتماعی بوده و از آن استفاده می‌کنید؟	-
میزان استفاده	در شبانه‌روز چند ساعت از شبکه‌های اجتماعی مجازی استفاده می‌کنید؟	-
حضور با هویت واقعی در شبکه‌های اجتماعی	بعضاً سعی می‌کنم جنسیت خود را آشکار نکنم. بعضاً سعی می‌کنم خود را شخصیت دیگری معرفی کنم. همیشه با هویت واقعی در شبکه‌های اجتماعی حضور پیدا می‌کنم.	۰/۶۲۹
فعال بودن در شبکه‌های	مباحث و مطالب دیگران را می‌خوانم.	۰/۷۲۵

مؤلفه	متغیر	ضریب کرونباخ
اجتماعی	مطالب موردعلاقه‌ام را برای دوستان و گروه‌هایی که عضو هستم فوراً می‌کنم. در مباحث گروه‌ها نظر خود را به صورت کامنت ابراز می‌کنم.	
وابستگی به شبکه‌های اجتماعی	چک کردن یا چک نکردن شبکه‌های اجتماعی اصلاً برایم اهمیت ندارد. گشت‌وگذار در شبکه‌های اجتماعی، یکی از تفریحات من است. اگر یک روز شبکه‌های اجتماعی خود را چک نکنم، کلافه می‌شوم. بیشتر از آنچه قصد دارم، برای شبکه‌های اجتماعی وقت می‌گذارم. دیگران از من به‌خاطر اینکه همیشه سرم در گوشی است شاکی هستند.	۰/۷۵۸
فعالیت‌های فراغتی جمعی با خانواده	چقدر با خانواده به سفرهای سیاحتی تفریحی می‌روید؟ چقدر با خانواده به سفرهای زیارتی می‌روید؟ چقدر با خانواده به پیک‌نیک و گشت‌وگذار می‌روید؟ چقدر با خانواده به میهمانی‌های خانوادگی و دورهمی می‌روید؟ چقدر با خانواده به جشن‌ها و مراسم‌ها می‌روید؟ چقدر با خانواده به پرسه‌زنی، پاساژگردی و خرید می‌روید؟	۰/۸۰۷

یافته‌ها

در این بخش ابتدا تلاش شده است تا شمایی از وضعیت متغیرهای اصلی ارائه شود و سپس روابط بین متغیرها موردبررسی قرار گیرد. بر اساس یافته‌ها ۸۳ درصد از پاسخگویان در شبکه‌های اجتماعی مجازی عضویت دارند و ۱۷ درصد نیز عضو این شبکه‌ها نیستند. ۵,۷ درصد پاسخگویان کمتر از یک سال، ۷,۵ درصد بین یک تا دو سال، ۱۳,۴ درصد دو تا سه سال، ۱۶,۹ درصد بین سه تا چهار سال و ۲۸,۵ درصد نیز بیشتر از شش سال در شبکه‌های اجتماعی عضویت دارند. میانگین استفاده مدت‌زمان پاسخگویان در شبکه‌های اجتماعی برابر با ۳,۹۵ سال است. ۳۱,۵ درصد پاسخگویان روزانه یک ساعت و کمتر، ۱۹,۱ درصد روزانه یک تا دو ساعت، ۱۵,۴ درصد روزانه دو تا سه ساعت و ۱۲,۴ درصد نیز روزانه شش ساعت و بیشتر صرف فعالیت در شبکه‌های اجتماعی می‌کنند. میانگین استفاده روزانه فعالیت پاسخگویان در شبکه‌های اجتماعی برابر با ۲,۹۰ ساعت است. ۲۲,۲ درصد از

تأثیر شبکه‌های اجتماعی مجازی بر روابط خانوادگی ...؛ حیدری و همکاران | ۱۷۳

پاسخگویان عضو شبکه‌های اجتماعی مجازی فعالیت کمی در شبکه‌های اجتماعی مجازی دارند، ۷۳٫۶ درصد در حد متوسط و ۴٫۳ درصد نیز در حد زیاد در شبکه‌های اجتماعی فعال هستند. ۱٫۲ درصد از پاسخگویان عضو شبکه‌های اجتماعی مجازی در حد کم، ۴۱٫۳ درصد در حد متوسط و ۵۷٫۵ درصد نیز در حد زیاد با هویت واقعی در شبکه‌های اجتماعی مجازی حضور پیدا می‌کنند. ۳۶٫۸ پاسخگویان در حد کم، ۵۷٫۷ درصد در حد متوسط و ۵٫۵ درصد نیز تا حد زیاد به شبکه‌های اجتماعی وابسته هستند.

برای بررسی فعالیت‌های فراغت جمعی بین اعضای خانواده فعالیت‌های مختلفی چون رفتن به سفرهای سیاحتی تفریحی، سفرهای زیارتی، پیک‌نیک و گشت‌وگذار، میهمانی‌های خانوادگی و دورهمی، جشن‌ها و مراسم‌ها و پرسه‌زنی، پاساژگردی و خرید موردبررسی قرار گرفته است. هدف این بخش این است که مشخص شود افراد هر یک از فعالیت‌های یادشده را به چه میزان با اعضای خانواده انجام می‌دهند.

جدول ۲. جایگاه فعالیت‌های فراغت جمعی در خانواده

پاساژگردی و خرید	جشن‌ها و مراسم‌ها	میهمانی و دورهمی	گشت‌وگذار	سفرهای زیارتی	سفرهای سیاحتی	
۱۶٫۲	۷٫۳	۶٫۹	۹٫۳	۲۵٫۱	۶٫۲	اصلاً
۱۵٫۳	۸٫۸	۱۲٫۶	۱۳٫۸	۱۵٫۲	۱۴٫۰	خیلی کم
۱۹٫۷	۱۵٫۷	۱۴٫۵	۱۵٫۹	۱۹٫۶	۱۶٫۷	کم
۲۳٫۳	۳۳٫۴	۳۰٫۴	۳۰٫۰	۲۴٫۶	۳۱٫۲	تاحدی
۱۸٫۴	۲۶٫۵	۲۶٫۶	۲۲٫۶	۱۱٫۳	۲۰٫۱	زیاد
۷٫۱	۸٫۴	۸٫۹	۸٫۴	۴٫۲	۱۱٫۸	خیلی زیاد
۲٫۲۳	۲٫۸۸	۲٫۸۳	۲٫۶۸	۱٫۹۴	۲٫۸۰	میانگین
۱٫۵۱	۱٫۳۲	۱٫۳۷	۱٫۴۱	۱٫۴۹	۱٫۳۸	انحراف معیار

از بین فعالیت‌های موردبررسی رفتن به سفرهای تفریحی سیاحتی دارای بیشترین میانگین بوده و مهم‌ترین فعالیت فراغتی مشترک بین اعضای خانواده است. بعدازآن رفتن به میهمانی و دورهمی، پیک‌نیک و گشت‌وگذار و رفتن به مراسم‌ها و جشن‌ها از دیگر فعالیت‌های فراغتی مشترک خانوادگی در ایران است. از طرف دیگر میانگین رفتن به

سفرهای زیارتی و پاساژگردی و خرید نسبتاً پایین است و از اقبال کمتری برخوردار است.

جدول ۳. اولویت اول افراد در انجام فعالیت فراغت جمعی

سفرهای تفریحی	سفرهای زیارتی	گشت و گذار	تئاتر و سینما	جشن و مراسم	خرید پاساژگردی	
۷۳,۵	۷۰,۳	۶۸,۰	۵۱,۹	۷۴,۰	۵۵,۳	با اعضای خانواده
۱,۹	۲,۷	۳,۵	۱,۳	۲,۵	۲,۰	با اقوام و خویشان
۰,۳	۰,۲	۰,۲	۰,۰	۰,۰	۰,۰	با هم‌محلله‌ای‌ها و همسایگان
۱۹,۹	۱۱,۰	۲۵,۵	۳۵,۱	۲۰,۷	۳۰,۲	با دوستان
۰,۸	۰,۷	۰,۳	۰,۵	۰,۳	۰,۳	با همکاران
۲,۹	۶,۲	۱,۲	۲,۴	۱,۰	۷,۸	تنها
۰,۷	۸,۹	۱,۳	۸,۸	۱,۳	۴,۴	با سایرین
۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	کل

یافته‌های پژوهش در خصوص اولویت اول انتخاب افراد در هر یک از فعالیت‌های فوق‌الذکر نشان می‌دهد که اولویت اول اکثریت افراد در همه فعالیت‌های فراغتی خانواده و سپس دوستان است. هرچند فعالیت‌های رفتن به تئاتر و سینما و پاساژگردی و خرید نسبت به سایر فعالیت‌های فراغتی نسبتاً کمتر است. بالا بودن انتخاب دوستان به‌عنوان اولویت اول از یک‌طرف و ناچیز بودن سهم اقوام و خویشان نشان از تغییراتی در اولویت‌های افراد جامعه دارد و نشان می‌دهد افراد ترجیح می‌دهند همراهان و ملازمان خود در انجام فعالیت‌های فراغتی مشترک را نه بر اساس پیوندهای خونی و نسبی بلکه بر اساس علایق مشترک خود انتخاب نمایند.

جدول ۴. اولویت اول افراد در گذران فراغت‌های مشترک جمعی

سطح معناداری	آماره F	خطای استاندارد	انحراف معیار	میانگین	نمونه	
۰,۷۷۱	۰,۲۶۰	۰,۱۰۹۲۹	۱,۲۹۳۱۰	۲,۸۶۴۳	۱۴۰	رفتن به سفرهای جوان
		۰,۰۸۵۰۴	۱,۴۱۰۱۹	۲,۸۵۰۹	۲۷۵	سیاحتی تفریحی با میان‌سال

تأثیر شبکه‌های اجتماعی مجازی بر روابط خانوادگی ...؛ حیدری و همکاران | ۱۷۵

سطح معناداری	آماره F	خطای استاندارد	انحراف معیار	میانگین	نمونه		
		۰,۱۱۹۹۰	۱,۴۲۳۷۸	۲,۷۵۸۹	۱۴۱	بزرگ‌سال	خانواده
		۰,۰۵۸۶۷	۱,۳۸۳۳۷	۲,۸۳۰۹	۵۵۶	کل	
۰,۸۷۷	۰,۱۳۱	۰,۱۱۳۱۱	۱,۳۳۸۳۴	۱,۹۱۴۳	۱۴۰	جوان	رفتن به سفرهای زیارتی با خانواده
		۰,۰۹۲۵۰	۱,۵۳۳۹۳	۱,۹۶۷۳	۲۷۵	میان‌سال	
		۰,۱۳۳۰۴	۱,۵۷۹۷۹	۱,۸۹۳۶	۱۴۱	بزرگ‌سال	
		۰,۰۶۳۴۸	۱,۴۹۶۹۵	۱,۹۳۵۳	۵۵۶	کل	
۰,۰۰۳	۵,۸۹۰	۰,۱۱۶۱۸	۱,۳۷۴۷۱	۲,۷۷۱۴	۱۴۰	جوان	رفتن پیک‌نیک و گشت‌وگذار با خانواده
		۰,۰۸۴۳۶	۱,۳۹۸۸۸	۲,۸۵۴۵	۲۷۵	میان‌سال	
		۰,۱۲۲۹۸	۱,۴۶۰۳۲	۲,۳۶۱۷	۱۴۱	بزرگ‌سال	
		۰,۰۶۰۲۷	۱,۴۲۱۰۸	۲,۷۰۸۶	۵۵۶	کل	
۰,۰۴۲	۳,۱۷۹	۰,۱۰۸۷۲	۱,۲۸۶۳۴	۳,۰۰۰۰	۱۴۰	جوان	رفتن به میهمانی و دورهمی با خانواده
		۰,۰۸۰۰۴	۱,۳۲۷۳۲	۲,۹۰۹۱	۲۷۵	میان‌سال	
		۰,۱۲۴۷۷	۱,۴۸۱۶۰	۲,۶۱۷۰	۱۴۱	بزرگ‌سال	
		۰,۰۵۷۸۲	۱,۳۶۳۴۷	۲,۸۵۷۹	۵۵۶	کل	
۰,۸۶۱	۰,۱۴۹	۰,۱۰۷۰۸	۱,۲۶۷۰۲	۲,۸۵۷۱	۱۴۰	جوان	رفتن به جشن‌ها و مراسم‌ها با خانواده
		۰,۰۷۸۱۸	۱,۲۹۶۴۷	۲,۹۲۷۳	۲۷۵	میان‌سال	
		۰,۱۱۸۰۲	۱,۴۰۱۴۰	۲,۸۷۹۴	۱۴۱	بزرگ‌سال	
		۰,۰۵۵۷۵	۱,۳۱۴۶۱	۲,۸۹۷۵	۵۵۶	کل	
۰,۰۳۲	۳,۴۷۷	۰,۱۲۶۱۲	۱,۴۹۲۲۹	۲,۳۴۲۹	۱۴۰	جوان	پرسه‌زنی، پاساژگردی و خرید با خانواده
		۰,۰۹۴۷۷	۱,۵۷۱۵۸	۲,۵۰۵۵	۲۷۵	میان‌سال	
		۰,۱۱۹۹۰	۱,۴۲۳۷۸	۲,۰۹۲۲	۱۴۱	بزرگ‌سال	
		۰,۰۶۴۵۶	۱,۵۲۲۲۴	۲,۳۵۹۷	۵۵۶	کل	

از طرف دیگر بررسی وضعیت انجام فعالیت‌های فراغتی مشترک بر اساس گروه‌های سنی حاکی از آن است که یافته‌ها نشان می‌دهد که سفر تفریحی و سیاحتی و رفتن به جشن‌ها و مراسم‌ها در بین بزرگ‌سالان، رفتن به جشن‌ها و مراسم‌ها، رفتن به میهمانی و دورهمی، رفتن به پیک‌نیک و گشت‌وگذار و سفرهای سیاحتی و تفریحی در بین میان‌سالان و رفتن به میهمانی و دورهمی، سفرهای تفریحی و سیاحتی و رفتن به جشن‌ها و مراسم‌ها در بین

جوان دارای بیشترین میانگین فعالیت‌های فراغتی مشترک است. نکته مهم در این بین این است که افراد بزرگ‌سال در همه فعالیت‌های فراغتی مشترک، کمترین میانگین را دارا هستند که نشان از پایین بودن انجام فعالیت‌های فراغتی مشترک در بین بزرگ‌سالان دارد. آزمون تفاوت میانگین بین گروه‌های سنی و نسلی نشان می‌دهد که تفاوت میانگین بین این گروه‌ها در فعالیت‌های رفتن به پیک‌نیک و گشت‌وگذار، رفتن به میهمانی خانوادگی و دورهمی و رفتن به پرسه‌زنی، پاساژگردی و خرید با خانواده معنادار ($P < 0,05$) است و در سایر فعالیت‌ها بین گروه‌های سنی تفاوت معناداری ($P > 0,05$) وجود ندارد. برای بررسی تفاوت بین گروه‌های مورد بررسی در متغیرهایی که تفاوت معنادار در آن‌ها مشاهده شد از آزمون‌های تعقیبی شف^۱ (با فرض نابرابری واریانس) و سی^۲ دانت^۳ با فرض برابری واریانس) استفاده شد که نتایج آن به شرح زیر است. نتایج آزمون سی دانت برای متغیر رفتن به پیک‌نیک و گشت‌وگذار با خانواده (مقدار لون برابر با ۱,۳۹۵ و سطح معناداری ۰,۲۴۹ و تأیید برابری واریانس) نشان داد که فقط تفاوت میانگین مشاهده‌شده بین میان‌سالان و بزرگ‌سالان معنادار است و تفاوت میانگین مشاهده‌شده بین جوانان با میان‌سالان و جوانان با بزرگ‌سالان معنادار نیست. نتایج آزمون شف برای متغیر رفتن به میهمانی و دورهمی با خانواده (مقدار لون برابر با ۴,۵۴۵ و سطح معناداری ۰,۰۱۱ و رد برابری واریانس) علی‌رغم معنادار بودن نتایج اولیه تحلیل واریانس نشان داد که تفاوت میانگین مشاهده‌شده بین گروه‌های سه‌گانه معنادار نیست. نتایج آزمون سی دانت برای متغیر رفتن به پرسه‌زنی، پاساژگردی و خرید با خانواده (مقدار لون برابر با ۱,۷۱۸ و سطح معناداری ۰,۱۸۰ و تأیید برابری واریانس) نیز نشان داد که فقط تفاوت میانگین مشاهده‌شده بین میان‌سالان و بزرگ‌سالان معنادار است و تفاوت میانگین مشاهده‌شده بین جوانان با میان‌سالان و جوانان با بزرگ‌سالان معنادار نیست.

---

^۱ Scheffe

^۲ Dunnett's C

^۳ Levene

جدول ۴: رابطه بین انجام فعالیت‌های فراغت جمعی با خانواده و شبکه‌های اجتماعی مجازی

وابستگی	حضور با هویت واقعی	میزان فعال بودن	میزان استفاده	مدت عضویت		
-۰,۰۳۴	۰,۱۰۳°	۰,۱۲۴°°	-۰,۱۰۲°	۰,۰۰۴	ضریب همبستگی	رفتن به سفرهای
۰,۴۴۷	۰,۰۲۳	۰,۰۰۶	۰,۰۲۴	۰,۹۲۵	معناداری	سیاحتی تفریحی با خانواده
۴۹۲	۴۹۲	۴۹۲	۴۹۲	۴۹۲	تعداد	
-۰,۰۰۳	-۰,۰۳۰	۰,۰۶۳	-۰,۰۹۱°	-۰,۰۹۵°	ضریب همبستگی	رفتن به سفرهای زیارتی با خانواده
۰,۹۵۴	۰,۵۰۱	۰,۱۶۵	۰,۰۴۳	۰,۰۳۶	معناداری	
۴۹۲	۴۹۲	۴۹۲	۴۹۲	۴۹۲	تعداد	
۰,۰۱۱	۰,۰۷۰	۰,۱۳۹°°	-۰,۰۴۵	۰,۰۲۲	ضریب همبستگی	رفتن پیک‌نیک و گشت‌وگذار با خانواده
۰,۷۹۹	۰,۱۱۹	۰,۰۰۲	۰,۳۱۹	۰,۶۲۰	معناداری	
۴۹۲	۴۹۲	۴۹۲	۴۹۲	۴۹۲	تعداد	
۰,۰۱۵	۰,۱۰۶°	۰,۱۰۵°	-۰,۰۲۳	۰,۰۷۵	ضریب همبستگی	رفتن به میهمانی و دورهمی با خانواده
۰,۷۳۹	۰,۰۱۸	۰,۰۲۰	۰,۶۱۴	۰,۰۹۸	معناداری	
۴۹۲	۴۹۲	۴۹۲	۴۹۲	۴۹۲	تعداد	
-۰,۰۵۸	۰,۱۵۴°°	۰,۰۸۱	-۰,۰۳۴	۰,۰۳۱	ضریب همبستگی	رفتن به جشن و مراسم با خانواده
۰,۱۹۸	۰,۰۰۱	۰,۰۷۳	۰,۴۵۰	۰,۴۹۶	معناداری	
۴۹۲	۴۹۲	۴۹۲	۴۹۲	۴۹۲	تعداد	
۰,۰۲۳	-۰,۰۱۹	۰,۱۵۳°°	-۰,۰۲۸	۰,۰۱۰	ضریب همبستگی	پرسه‌زنی، پاساژگردی و خرید با خانواده
۰,۶۱۰	۰,۶۷۶	۰,۰۰۱	۰,۵۳۰	۰,۸۳۰	معناداری	
۴۹۲	۴۹۲	۴۹۲	۴۹۲	۴۹۲	تعداد	

نتایج به دست آمده از رابطه بهره‌مندی از شبکه‌های اجتماعی مجازی و فعالیت‌های فراغتی مشترک با خانواده نشان می‌دهد که بین متغیر رفتن به سفرهای سیاحتی تفریحی با خانواده با متغیرهای میزان استفاده، میزان فعال بودن و حضور با هویت واقعی در شبکه‌های اجتماعی مجازی رابطه معنی‌دار ($P < ۰,۰۵$) وجود دارد. بررسی جهت رابطه نیز نشان می‌دهد که متغیر رفتن به سفرهای سیاحتی تفریحی با خانواده با میزان استفاده معکوس و منفی و میزان فعال بودن و حضور با هویت واقعی در شبکه‌های اجتماعی مجازی مستقیم و مثبت است. بین متغیر رفتن به سفرهای زیارتی با خانواده با متغیرهای مدت و میزان استفاده از

شبکه‌های اجتماعی مجازی رابطه معنی‌دار ($P < 0,05$) وجود دارد. بررسی جهت رابطه نیز نشان می‌دهد که بین متغیر رفتن به سفرهای زیارتی با خانواده با مدت و میزان استفاده معکوس و منفی است. بین متغیر رفتن پیک‌نیک و گشت‌وگذار با خانواده با متغیرهای میزان فعال بودن در شبکه‌های اجتماعی مجازی رابطه معنی‌دار ($P < 0,05$) وجود دارد. بررسی جهت رابطه نیز نشان می‌دهد که متغیر رفتن به پیک‌نیک و گشت‌وگذار با خانواده با میزان فعال بودن در شبکه‌های اجتماعی مجازی مثبت و مستقیم است. بین متغیر رفتن به میهمانی‌های خانوادگی و دورهمی با خانواده با متغیرهای میزان فعال بودن و حضور با هویت واقعی در شبکه‌های اجتماعی مجازی رابطه معنی‌دار ($P < 0,05$) وجود دارد. بررسی جهت رابطه نیز نشان می‌دهد که متغیر رفتن به میهمانی‌های خانوادگی و دورهمی با خانواده با میزان فعال بودن و حضور با هویت واقعی در شبکه‌های اجتماعی مجازی مثبت و مستقیم است. بین متغیر رفتن به جشن‌ها و مراسم‌ها با خانواده با متغیر حضور با هویت واقعی در شبکه‌های اجتماعی مجازی رابطه معنی‌دار ($P < 0,05$) وجود دارد. بررسی جهت رابطه نیز نشان می‌دهد که متغیر رفتن به جشن‌ها و مراسم‌ها با خانواده با حضور با هویت واقعی در شبکه‌های اجتماعی مجازی مثبت و مستقیم است. بین متغیر پرسه‌زنی، پاساژگردی و خرید با خانواده با متغیرهای میزان فعال بودن در شبکه‌های اجتماعی مجازی رابطه معنی‌دار ($P < 0,05$) وجود دارد. بررسی جهت رابطه نیز نشان می‌دهد که متغیر پرسه‌زنی، پاساژگردی و خرید با خانواده با میزان فعال بودن در شبکه‌های اجتماعی مجازی مثبت و مستقیم است.

برای بررسی تأثیر شبکه‌های اجتماعی مجازی بر انجام فعالیت‌های فراغتی خانوادگی مشترک از تحلیل رگرسیون با روش هم‌زمان استفاده شد که نتایج آن در زیر آمده است.

جدول ۵: خلاصه مدل رگرسیون تأثیر شبکه‌های اجتماعی مجازی بر انجام فعالیت‌های فراغتی

مشترک

متغیر	مقدار آماره	سطح معناداری	مقدار R	ضریب تعیین (R ²)	ضریب تعیین تعدیل شده	خطای استاندارد پیش‌بینی
رفتن به سفرهای سیاحتی تفریحی	۴,۵۷۷	۰,۰۰۰	۰,۲۱۲	۰,۰۴۵	۰,۰۳۵	۱,۳۴۵۶
رفتن به سفرهای زیارتی	۲,۳۴۰	۰,۰۴۱	۰,۱۵۳	۰,۰۲۴	۰,۰۱۳	۱,۴۹۰۰
رفتن به پیک‌نیک و گشت‌وگذار	۳,۲۵۷	۰,۰۰۷	۰,۱۸۰	۰,۰۳۲	۰,۰۲۲	۱,۳۹۴۸
رفتن به میهمانی‌های خانوادگی	۳,۱۳۵	۰,۰۰۹	۰,۱۷۷	۰,۰۳۱	۰,۰۲۱	۱,۳۳۲۳
رفتن به جشن‌ها و مراسم‌ها	۴,۰۷۳	۰,۰۰۱	۰,۲۰۱	۰,۰۴	۰,۰۳۰	۱,۲۷۷۸
رفتن به پرسه‌زنی، پاساژگردی و خرید	۲,۷۶۲	۰,۰۱۸	۰,۱۶۶	۰,۰۲۸	۰,۰۱۸	۱,۵۰۹۶

با توجه به مقادیر آماره F و سطح معناداری ($P < ۰,۰۵$) می‌توان نتیجه گرفت که متغیرهای موردبررسی برای انجام تحلیل رگرسیونی مناسب هستند. معنی‌دار بودن F به این معنی است که بین متغیرهای مستقل و متغیر وابسته رابطه خطی وجود دارد. نتایج حاصل از تحلیل رگرسیون نشان می‌دهد که شبکه‌های اجتماعی مجازی بر متغیرهای رفتن به سفرهای سیاحتی تفریحی با خانواده، رفتن به سفرهای زیارتی با خانواده، رفتن به پیک‌نیک و گشت‌وگذار با خانواده، رفتن به میهمانی‌های خانوادگی با خانواده، رفتن به جشن‌ها و مراسم‌ها با خانواده و رفتن به پرسه‌زنی، پاساژگردی و خرید با خانواده تأثیر دارد. مقدار ضریب تعیین تعدیل نشان می‌دهد که شبکه‌های اجتماعی مجازی ۳,۵ درصد رفتن به سفرهای سیاحتی تفریحی با خانواده، ۱,۳ درصد رفتن به سفرهای زیارتی با خانواده، ۲,۲ درصد رفتن به پیک‌نیک و گشت‌وگذار با خانواده، ۲,۱ درصد رفتن به میهمانی‌های خانوادگی با خانواده، ۳ درصد رفتن به جشن‌ها و مراسم‌ها با خانواده و ۱,۸ درصد رفتن به پرسه‌زنی، پاساژگردی و خرید با خانواده را تبیین می‌کند.

جدول ۶: ضرایب غیراستاندارد و استاندارد تأثیر شبکه‌های اجتماعی بر انجام فعالیت‌های فراغتی

جمعی

سطح معناداری	آماره t	ضریب استاندارد	انحراف معیار	ضریب استاندارد نشده		
۰,۰۲۰	۲,۳۲۵		۰,۵۳۹	۱,۲۵۳	سفرهای تفریحی	(مقدار ثابت)
۰,۰۳۰	-۲,۱۸۳	-۰,۱۲۱	۰,۰۳۴	-۰,۰۷۵		مدت استفاده
۰,۸۴۴	۰,۱۹۷	۰,۰۰۹	۰,۰۳۴	۰,۰۰۷		میزان استفاده
۰,۰۰۱	۳,۴۹۳	۰,۱۷۰	۰,۰۲۲	۰,۰۷۶		میزان فعال بودن
۰,۰۱۸	۲,۳۷۸	۰,۱۰۸	۰,۰۳۲	۰,۰۷۵		حضور با هویت واقعی
۰,۸۰۶	-۰,۲۴۶	-۰,۰۱۴	۰,۰۱۷	-۰,۰۰۴		میزان وابستگی
۰,۰۰۱	۳,۳۴۸		۰,۵۹۷	۱,۹۹۸		رفتن به سفرهای زیارتی
۰,۰۴۵	-۲,۰۱۱	-۰,۱۱۳	۰,۰۳۸	-۰,۰۷۶	مدت استفاده	
۰,۰۸۸	-۱,۷۱۰	-۰,۰۸۰	۰,۰۳۸	-۰,۰۶۴	میزان استفاده	
۰,۱۰۲	۱,۶۳۹	۰,۰۸۱	۰,۰۲۴	۰,۰۳۹	میزان فعال بودن	
۰,۶۴۴	-۰,۴۶۳	-۰,۰۲۱	۰,۰۳۵	-۰,۰۱۶	حضور با هویت واقعی	
۰,۵۰۹	۰,۶۶۱	۰,۰۳۹	۰,۰۱۹	۰,۰۱۲	میزان وابستگی	
۰,۰۳۴	۲,۱۳۰		۰,۵۵۹	۱,۱۹۰	رفتن به پیک‌نیک و گشت و گذار	
۰,۱۶۱	-۱,۴۰۵	-۰,۰۷۹	۰,۰۳۶	-۰,۰۵۰		مدت استفاده
۰,۷۳۷	۰,۳۳۶	۰,۰۱۶	۰,۰۳۵	۰,۰۱۲		میزان استفاده
۰,۰۰۱	۳,۳۴۰	۰,۱۶۴	۰,۰۲۲	۰,۰۷۵		میزان فعال بودن
۰,۰۷۱	۱,۸۰۹	۰,۰۸۳	۰,۰۳۳	۰,۰۵۹		حضور با هویت واقعی
۰,۹۴۵	۰,۰۶۸	۰,۰۰۴	۰,۰۱۸	۰,۰۰۱		میزان وابستگی
۰,۰۳۹	۲,۰۷۴		۰,۵۳۴	۱,۱۰۷		رفتن به میهمانی‌های خانوادگی و دورهمی
۰,۲۷۳	-۱,۰۹۸	-۰,۰۶۲	۰,۰۳۴	-۰,۰۳۷	مدت استفاده	
۰,۱۵۷	۱,۴۱۸	۰,۰۶۶	۰,۰۳۴	۰,۰۴۸	میزان استفاده	

سطح معناداری	آماره t	ضریب استاندارد	انحراف معیار	ضریب استاندارد نشده		
۰,۰۱۵	۲,۴۵۲	۰,۱۲۰	۰,۰۲۱	۰,۰۵۳		میزان فعال بودن
۰,۰۱۳	۲,۴۸۲	۰,۱۱۳	۰,۰۳۱	۰,۰۷۸		حضور با هویت واقعی
۰,۸۲۶	۰,۲۲۰	۰,۰۱۳	۰,۰۱۷	۰,۰۰۴		میزان وابستگی
۰,۰۱۴	۲,۴۷۴		۰,۵۱۲	۱,۲۶۶		(مقدار ثابت)
۰,۹۸۲	-۰,۰۲۳	-۰,۰۰۱	۰,۰۳۳	-۰,۰۰۱		مدت استفاده
۰,۷۱۷	۰,۳۶۲	۰,۰۱۷	۰,۰۳۲	۰,۰۱۲		میزان استفاده
۰,۰۰۶	۲,۷۴۱	۰,۱۳۴	۰,۰۲۱	۰,۰۵۶	رفتن به جشن‌ها و مراسم‌ها	میزان فعال بودن
۰,۰۰۱	۳,۴۰۹	۰,۱۵۵	۰,۰۳۰	۰,۱۰۳		حضور با هویت واقعی
۰,۱۴۰	-۱,۴۷۷	-۰,۰۸۶	۰,۰۱۶	-۰,۰۲۴		میزان وابستگی
۰,۰۰۷	۲,۶۸۹		۰,۶۰۵	۱,۶۲۶	رفتن به پرسه‌زنی، پاساژگردی و خرید	(مقدار ثابت)
۰,۲۶۴	-۱,۱۱۹	-۰,۰۶۳	۰,۰۳۸	-۰,۰۴۳		مدت استفاده
۰,۹۰۹	۰,۱۱۴	۰,۰۰۵	۰,۰۳۸	۰,۰۰۴		میزان استفاده
۰,۰۰۱	۳,۴۵۴	۰,۱۷۰	۰,۰۲۴	۰,۰۸۴		میزان فعال بودن
۰,۸۹۹	-۰,۱۲۷	-۰,۰۰۶	۰,۰۳۶	-۰,۰۰۴		حضور با هویت واقعی
۰,۸۶۵	-۰,۱۷۰	-۰,۰۱۰	۰,۰۱۹	-۰,۰۰۳		میزان وابستگی

متغیر مدت فعالیت در شبکه‌های اجتماعی مجازی با متغیرهای رفتن به سفرهای سیاحتی و تفریحی با خانواده با ضریب تأثیر ۰,۱۲۱- و رفتن به رفتن به سفرهای زیارتی با خانواده با ضریب تأثیر ۰,۱۱۳- رابطه معنادار دارد. متغیر میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی با هیچ‌یک از متغیرهای مورد بررسی رابطه معنادار ندارد. متغیر میزان فعال بودن در شبکه‌های اجتماعی مجازی با متغیرهای رفتن به سفرهای سیاحتی تفریحی با خانواده با ضریب تأثیر ۰,۱۷۰+، رفتن به پیک‌نیک و گشت‌وگذار با خانواده با ضریب تأثیر ۰,۱۶۴+، رفتن به

میهمانی‌های خانوادگی و دورهمی با ضریب تأثیر ۰,۱۲۰، رفتن به جشن‌ها و مراسم‌ها با ضریب تأثیر ۰,۱۳۴ و رفتن به پرسه‌زنی، پاساژگردی و خرید با ضریب تأثیر ۰,۱۷۰، رابطه معنادار دارد. متغیر حضور با هویت واقعی در شبکه‌های اجتماعی مجازی با متغیرهای رفتن به سفرهای سیاحتی تفریحی با خانواده با ضریب تأثیر ۰,۱۰۸، رفتن به میهمانی‌های خانوادگی و دورهمی با ضریب تأثیر ۰,۱۱۳ و رفتن به جشن‌ها و مراسم‌ها با ضریب تأثیر ۰,۱۵۵، رابطه معنادار دارد. متغیر وابستگی به شبکه‌های اجتماعی مجازی با هیچ‌یک از متغیرهای موردبررسی رابطه معنادار ندارد.

بحث و نتیجه‌گیری

خانواده منبع تأمین امنیت عاطفی، روانی و محل آسایش اعضای خانواده است. روابط بین فردی جاری در بین اعضای خانواده از صمیمی‌ترین و نزدیک‌ترین روابط موجود در جوامع انسانی است. تحولات اجتماعی از جمله ظهور شبکه‌های اجتماعی مجازی در سال‌های اخیر باعث ایجاد تغییراتی در نحوه گذران اوقات فراغت شده است. در این مقاله تلاش شد تا با استناد به نتایج یک مطالعه پیمایشی در بین شهروندان بالای ۱۵ سال شهر تهران ضمن ارائه تصویری از نحوه انجام فعالیت‌های فراغتی مشترک در خانواده، تأثیر شبکه‌های اجتماعی مجازی بر آن نیز موردبررسی قرار گیرد.

یافته‌های توصیفی این مطالعه نشان داد که خانواده همچنان محوریت اصلی در انجام فعالیت‌های فراغتی مشترک را دارا است. در این بین جایگاه اقوام و خویشان بسیار کم و ناچیز است؛ در مقابل نقش و جایگاه دوستان در حال افزایش بوده و بعد از خانواده در رتبه دوم قرار دارد؛ اما در خصوص نحوه تأثیرگذاری شبکه‌های مجازی بر فعالیت‌های فراغتی جمعی، نتایج مطالعه حاضر را این گونه می‌توان خلاصه کرد که تحت تأثیر شبکه‌های مجازی دو الگوی فراغتی متفاوت در بین خانواده‌های ایرانی قابل‌ردیابی است:

الگوی اول، به فعالیت‌های جمعی مبتنی بر همراهی بلندمدت، شامل برخی فعالیت‌های جمعی از جمله رفتن به سفرهای سیاحتی و تفریحی و رفتن به سفرهای زیارتی، اشاره دارد که عموماً مستلزم سپری کردن مدت‌زمان نسبتاً طولانی (از یک تا چند روز) با اعضای

خانواده است. الگویی که عموماً با تصویر سنتی فراغت‌های جمعی خانوادگی و آنچه از قدیم‌الایام در فرهنگ ایرانی مرسوم بوده است، همخوانی دارد و نشانه‌های ملموس آن را به وضوح می‌توان در آرشیوهای عکس و آلبوم‌های قدیمی خانواده‌های ایرانی مشاهده نمود. این الگوی فراغتی، با توجه به ماهیت آن، از ویژگی‌های خاصی برخوردار است که مهم‌ترین آن غلبه منش جمع‌گرایانه و کمرنگ بودن انتخاب‌ها و تمایزهای فردی اعضا در چنین فعالیت‌هایی می‌باشد. به عبارت بهتر، در این شکل از فعالیت‌های فراغتی جمعی، خانواده به‌عنوان یک واحد جمعی در خصوص نحوه گذران اوقات فراغت اعضا برای مدت‌زمان نسبتاً طولانی تصمیم‌گیری کرده و تک‌تک اعضا برای تأمین این هدف جمعی به‌نوعی از برخی خواسته‌های فردی و عادت‌های روزمره (از جمله داشتن اتاق خواب مستقل، تصمیم‌گیری مستقل در خصوص امور شخصی، رفتارهای بهداشتی دلخواه، عادت‌های تغذیه‌ای و ...) و به‌طور کلی از آن نظم فردی مطلوبشان چشم‌پوشی کرده و سعی می‌کنند از یک نظم جمعی نسبتاً متفاوت در مدت‌زمان یادشده پیروی نمایند. در این معنا، این الگوی فراغت جمعی مستلزم بهره‌مندی اعضا از روحیه جمعی و تحمل برخی امور احتمالی متفاوت (یا حتی متناقض) با راحتی و آرامش فردی، به‌منظور دستیابی به یک لذت و همراهی جمعی است. نتایج مطالعه حاضر نشان می‌دهد که الگوهای استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی، به‌ویژه از بعد مدت‌زمان استفاده و میزان استفاده، تأثیر منفی بر فعالیت‌های جمعی مبتنی بر همراهی بلندمدت بر جای می‌گذارد. به عبارت ساده‌تر، افرادی که مدت‌زمان بیشتری را در شبکه‌های اجتماعی سپری کرده و از این شبکه‌ها بیشتر استفاده می‌کنند، به‌مراتب تمایل کمتری به این شکل از فعالیت‌های فراغتی جمعی نشان می‌دهند.

الگوی دوم، فعالیت جمعی مبتنی بر همراهی مقطعی و کوتاه‌مدت است که از آن جمله می‌توان به مواردی از قبیل رفتن به پرسه‌زنی، پاساژگردی و خرید، رفتن به مهمانی‌های خانوادگی و دورهمی، رفتن به جشن‌ها و مراسم‌ها و رفتن به پیک‌نیک و گشت‌وگذار اشاره نمود. در این الگو، افراد در عین تمایل به گذران اوقات فراغت با اعضای خانواده، سعی می‌کنند این تمایل را در قالب نظم فردی خود تنظیم نموده و

همچنان بر مبنای انتخاب‌ها و تمایلات فردی خود آن را پیش ببرند. در واقع، این الگوی فعالیت جمعی، از آنجاکه بر فعالیت‌های کوتاه‌مدت و مقطعی استوار است تا حد زیادی فردمحور بوده و بر اساس هم‌زمانی انتخاب‌های فردی مشترک اعضای خانواده شکل می‌گیرد. به نحوی که برخلاف الگوی قبلی، فرد اجباری به برهم زدن عادت‌ها و رویه‌های دلخواه خود احساس نمی‌کند. به عبارت ساده‌تر، این شکل از فعالیت‌های جمعی، علیرغم جمعی بودن تا حد زیادی مبتنی بر منش‌های فردگرایانه‌اند و کنش جمعی را در راستای تحقق انتخاب‌ها و مطلوبیت‌های فردی به کار می‌گیرند و نه برعکس. نتایج پژوهش حاضر حاکی از آن است که الگوهای استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی، به‌ویژه از بعد میزان فعال بودن و حضور در این شبکه‌ها با هویت واقعی، تأثیر مثبتی بر فعالیت‌های جمعی مبتنی بر همراهی کوتاه‌مدت و مقطعی بر جای می‌گذارد. به عبارت ساده‌تر، افرادی که در شبکه‌های اجتماعی مجازی فعال‌تر بوده و با هویت واقعی در این فضا فعالیت می‌کنند، به مراتب تمایل بیشتری به این شکل از فعالیت‌های فراغتی جمعی نشان می‌دهند.

در تحلیل نتایج فوق باید اذعان نمود که این نتایج، به‌مانند خیلی از پژوهش‌های دیگر، تأثیر استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی بر الگوهای فراغتی خانواده‌های ایرانی را تأیید می‌کند؛ اما برخلاف بسیاری از این پژوهش‌ها، از جمله قراباغی و دیگران (۱۴۰۰)، جعفرزاده‌پور (۱۳۹۹)، جنادله و رهنما (۱۳۹۷)، گروسی، سبزعلی‌پور و شمس‌الدینی (۱۳۹۴)، لویز و گارتروز (۲۰۲۰)، کیران، آمنا و ماریا (۲۰۱۹) و علی (۲۰۱۶) که مدعی تأثیر یکسویه و مخرب شبکه‌های اجتماعی بر فعالیت‌های فراغتی جمعی در بین خانواده‌ها هستند، نتایج این مطالعه تنها حاکی از نوعی تغییر الگو در فعالیت‌های فراغتی جمعی خانواده‌های ایرانی است. به عبارت بهتر، نتایج نشان می‌دهد که تمایل به فعالیت‌های فراغتی جمعی در خانواده‌های ایرانی در اثر نفوذ شبکه‌های اجتماعی از بین نرفته یا تضعیف نشده است، بلکه در تعامل با این شبکه‌ها تغییر شکل، یا به تعبیری تغییر الگو داده است. شبکه‌های اجتماعی مجازی خانواده‌ها را به سمت الگویی از فعالیت‌های فراغتی جمعی سوق می‌دهد که شاید بتوان آن را در ترکیبی به ظاهر متناقض، «فعالیت‌های جمعی

فردگرایانه» نامید. الگویی که در آن از یکسو تمایل به گذران اوقات فراغت با اعضای خانواده به چشم می‌خورد و از سوی دیگر، این تمایل در پیوند با ارزش‌های فردگرایانه خود را در قالب‌هایی جدید و متفاوت نسبت به الگوهای سنتی نشان می‌دهد؛ چرا که به تعبیر رینی و ولمن (۲۰۱۲) شبکه‌های اجتماعی ماهیت گروه‌ها، اعم از خانواده را تغییر داده و شرایطی را فراهم کرده‌اند که در آن «مردم به جای اینکه در گروه‌ها قرار داشته باشند، به طور فزاینده‌ای به‌عنوان فردهای شبکه‌ای شده عمل می‌کنند. در دنیای فردهای شبکه‌ای این فرد است که در مرکز توجه قرار دارد نه خانواده، واحد کار، همسایگی و نه گروه اجتماعی.

بر اساس نتایج این پژوهش می‌توان ادعا کرد که اولاً شبکه‌های اجتماعی بر اوقات فراغت تأثیر دارند؛ ثانیاً این تأثیرات در همه خانواده و افراد به یک شکل عمل کرده و بر اساس زمینه اجتماعی و فرهنگی افراد و کیفیت مواجهه این افراد تأثیرات متفاوتی به دنبال دارد و باوجود این برای مدیریت و استفاده بهینه از شبکه‌های اجتماعی مجازی و غنی کردن اوقات فراغت را می‌توان در دو سطح سیاست‌گذاری و رفتاری پیگیری کرد. در سطح سیاست‌گذاری توصیه می‌شود نهادهای حاکمیتی نسبت به ارائه اپلیکیشن‌های کاربردی که بتواند اعضای خانواده را گردهم آورده و درگیر فعالیت‌های مشترک کند اقدام نماید. اقدام دیگر پیش‌بینی برنامه‌های آموزشی برای ارتقای سواد رسانه‌ای در بین گروه‌های مختلف اجتماعی است تا افراد بتوانند روشنی از فعالیت‌های خود داشته و در نتیجه ارتباطات خود را به‌صورت مؤثر مدیریت نمایند. در سطح رفتاری و فردی نیز توصیه می‌شود اعضای خانواده، باید تلاش کنند از یک طرف فعالیت‌ها و دغدغه‌های مشترک و جمعی بین اعضای خانواده تعریف نمایند تا از این طریق پیوندهای ارتباطی اعضای خانواده تقویت شود. از طرف دیگر مدیریت زمان و اختصاص زمان مشخص برای رصد شبکه‌های اجتماعی در ساعات مشخصی از روز که اعضای خانواده در کنار هم نیستند نیز می‌تواند بر کنترل تعاملات فضای مجازی و مدیریت آن به نفع روابط بین فردی در خانواده کمک نماید. همچنین تعریف و گنجانیدن فراغت‌های جمعی خانوادگی در

طول هفته یا ماهانه می‌تواند به غنی‌سازی تعاملات خانوادگی کمک نماید.

تعارض منافع

تعارض منافع ندارم.

سپاسگزاری

این مقاله از طرح تأثیر شبکه‌های اجتماعی مجازی بر روابط خانوادگی که با اعتبار معاونت پژوهش و فناوری جهاد دانشگاهی در پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی اجرا شده است. به این وسیله محققان سپاس و امتنان خود را از معاونت مذکور اعلام می‌دارند.

ORCID

Hossein Heidari		http://orcid.org/0000-0002-3763-2429
Esmail		http://orcid.org/0000-0001-8983-4480
Jahanidolatabad		http://orcid.org/0000-0001-5534-3640
Morteza Ghelich		http://orcid.org/0000-0001-5022-8870
Saeed Kabiri		http://orcid.org/0000-0003-4011-5841
Javad Maddahi		http://orcid.org/0000-0003-1082-1964
MohammadAli Ramazani		

منابع

- جعفرزاده پور، فروزنده. (۱۳۹۶). بررسی رابطه میان مناسبات نسلی و چگونگی گذران اوقات فراغت. پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی جهاددانشگاهی. گزارش طرح. منتشر شده در: <https://old.sid.ir/fa/plan/ViewPaper.aspx?ID=84672>
- جعفرزاده پور، فروزنده. (۱۳۹۹). بررسی چگونگی رابطه بین مدت گذران فراغت مجازی و تغییر در روابط نسلی. توسعه اجتماعی، ۱۵(۱)، ۱۸۹-۲۱۴. doi: 10.22055/qjdsd.2020.16739
- جنادله، علی؛ رهنما، مریم. (۱۳۹۷). بازنمایی آسیب‌شناسانه رسانه‌های نوین در مطالعات خانواده (فرا تحلیل مقالات چاپ شده در خصوص تأثیر رسانه‌های نوین بر خانواده). مطالعات رسانه‌های نوین. ۴(۱۶). ۱-۴۰. doi: 10.22054/nms.2019.34873.562
- حیدری، حسین. (۱۴۰۰). بررسی مقایسه‌ای تأثیر شبکه‌های اجتماعی مجازی بر روابط زناشویی با تأکید بر جنسیت (مورد مطالعه: افراد متأهل شهر تهران). پژوهش‌های ارتباطی، ۲۸(۱۰۸)، ۱۶۳-۱۳۳. doi: 10.22082/cr.2022.540643.2241
- حیدری، حسین؛ ساروخانی، باقر؛ و نوابخش، مهرداد. (۱۳۹۹). بررسی تأثیر کیفیت استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی بر هویت ملی شهروندان تبریزی. *مطالعات بین‌رشته‌ای در رسانه و فرهنگ*، ۱۰(۲)، ۷۵-۹۷. doi: 10.30465/ismc.2021.6074
- ذکایی، محمد سعید، کرمی، محمد تقی، فرزادمنش، شیما. (۱۳۹۹). بازنمایی زندگی روزمره خانوادگی زنان ایرانی در اینستاگرام. *مطالعات رسانه‌های نوین*، ۶(۲۳)، ۱-۵۲. doi: 10.22054/nms.2021.51251.944
- صبوری خسروشاهی، حبیب؛ آذرگون، نسرين. (۱۳۹۲). تأثیر شبکه‌های اجتماعی مجازی (فیس بوک) بر هویت اجتماعی (مورد مطالعه: دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی). *فصلنامه مطالعات رسانه‌ای*. ۸(۲)، ۹-۲۵.
- عباسی شوازی، محمد تقی، عباسی آتشگاه، پروین. (۱۳۹۷). اینترنت، خانواده شبکه‌ای و زمان خانواده؛ تأثیر تکنولوژی‌های نوین ارتباطی بر روابط خانوادگی. *مطالعات رسانه‌های نوین*، ۴(۱۴)، ۳۳-۶۵. doi: 10.22054/nms.2018.29865.424
- عباسی شوازی، محمد تقی و همایون، پوریا. (۱۳۹۵). اینترنت، جوانان و پیوندهای اجتماعی: مطالعه رابطه اینترنت، شبکه گفتگوی مرکزی و پیوندهای اجتماعی جوانان دانشجو. *مجله جهانی رسانه - نسخه فارسی*، ۱۱(۱)، ۸۰-۹۴.

- فرقانی، محمد مهدی؛ مهاجری، ربابه. (۱۳۹۷). رابطه بین میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی و تغییر در سبک زندگی جوانان. *مطالعات رسانه‌های نوین*، ۴(۱۳)، ۲۵۹-۲۹۲. doi: ۱۰.۲۲۰۵۴/cs.2018.24690.293
- قرباغی، ح. و صالحی و. و دلروز، ک. (۱۴۰۰). بررسی تأثیر شبکه‌های اجتماعی مجازی بر گرایش دینی، اخلاق، پیشرفت تحصیلی و اوقات فراغت جوانان استان همدان. *مطالعات راهبردی ورزش و جوانان*، ۲۰(۵۱)، ۷۱-۹۶.
- کوثری، مسعود. (۱۳۸۶). *جهان فرهنگی کاربران ایرانی*. گزارش پژوهشی. پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات. (منتشر نشده).
- گروسی، سعیده؛ سبزی‌پور، سمیه و شمس‌الدینی، محمدحسن. (۱۳۹۴). ویژگی‌های فراغتی و کارکردی خانواده و تأثیر آن بر رضایت از زندگی خانوادگی (مورد مطالعه: خانواده‌های شهر کرمان). *راهبرد اجتماعی فرهنگی*، ۴(۳)، ۱۵۵-۱۸۲.
- مرکز آمار ایران. (۱۴۰۲). *سالنامه آماری کشور ۱۴۰۰*. مرکز آمار ایران، دفتر ریاست روابط عمومی و همکاری‌های بین‌الملل.
- مهدی‌زاده، شراره؛ عنبرین، زینب. (۱۳۸۸). بررسی رابطه میزان و نحوه استفاده از اینترنت و هویت فرهنگی جوانان. *فصلنامه انجمن ایرانی مطالعات فرهنگی و ارتباطات*، ۵(۱۷)، ۲۸-۱.

References

- Ali, R. (2016). Social Media and Youth in Pakistan: Implications on Family Relations. *Global media journal*, 1, 14.
- Anderson, B. (2008). The social impact of broadband household internet access. *Information, Community & Society*, 11(1), 5-24. doi: ۱۰.۱۰۸۰/۱۳۶۹۱۱۸۰۷۰۱۸۵۸۱۰
- Antoci, A., Sabatini, F., & Sodini, M. (2009). Will growth and technology destroy social interaction? The inverted U-shape hypothesis. <https://mpira.ub.uni-muenchen.de/18229/>
- Franzen, A. (2003). Environmental attitudes in international comparison: An analysis of the ISSP surveys 1993 and 2000. *Social science quarterly*, 84(2), 297-308. doi: 10.1111/1540-6۲۳۷.۸۴۰۲۰۰۵
- Frey, B. S., Benesch, C., & Stutzer, A. (2007). Does watching TV make us happy? *Journal of Economic psychology*, 28(3), 283-313. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.774684>
- Gershuny, J. (2003). Web use and net nerds: A neofunctionalist analysis of the impact of information technology in the home. *Social*

- Forces*, 82(1), 141-168. <https://www.jstor.org/stable/3598141>
- Hampton, K., & Wellman, B. (2003). Neighboring in Netville: How the Internet supports community and social capital in a wired suburb. *City & Community*, 2(4), 277-311. <https://doi.org/10.10۴۶/۰.۱۵۳۵-۶۸۴۱.۲۰۰۳.۰۰۰۵۷.۰>
- Joo, T. M., & Teng, C.-E. (2017). Impacts of Social Media (Facebook) on Human Communication and Relationships: A View on Behavioral Change and Social Unity. *International Journal of Knowledge Content Development & Technology*, ۷(۴), ۲۷-۵۰, <https://doi.org/10.5865/IJKCT.2017.7.4.027>
- Kavanaugh, A., Carroll, J. M., Rosson, M. B., Zin, T. T., & Reese, D. D. (2005). Community networks: Where offline communities meet online. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 10(4), JCMC10417. doi: 10.1111/j.1083-6۱۰۱.۲۰۰۵.۰۰۰۲۶۶.۰
- Kiran, K. Amna, W. Maria, N. (2019). effects of facebook on family structure of users in pakistani society. *Journal of Research and Reviews in Social Sciences Pakistan*. Vol 2 (2). 487-۵۰۷. doi: ۱۰.۳۳۸۲۴/۰۰۰۰.۲۰۱۹.۳۴.۱.۱۱
- Kraut, R., Kiesler, S., Boneva, B., Cummings, J., Helgeson, V., & Crawford, A. (2002). Internet paradox revisited. *Journal of social issues*, 58(1), ۴۹-۷۴. doi: 10.1111/۱۵۴۰-۴۵۶۰.۰۰۲۴۸
- Kraut, R., Patterson, M., Lundmark, V., Kiesler, S., Mukophadhyay, T., & Scherlis, W. (1998). Internet paradox: A social technology that reduces social involvement and psychological well-being? *American psychologist*, 53(9), 1017. doi: 10.1037//0003-0۶۶۰.۵۳.۹.۱۰۱۷.
- Lopez, A. G., & Cuarteros, K. G. (2020). Exploring the effects of social media on interpersonal communication among family members. *Canadian Journal of Family and Youth/Le Journal Canadien de Famille et de la Jeunesse*, ۱۲(1), ۶۶-۸۰. doi: 10.29173/cjfy29491
- Miller, H. (1995). *The Presentation of Self in the Electronic Life*, Nottingham: Trent University. <https://www.dourish.com/classes/ics234cw04/miller2.pdf>
- Nie, N. H. (2001). Sociability, interpersonal relations, and the Internet: Reconciling conflicting findings. *American behavioral scientist*, 45(3), 420-435. <https://doi.org/10.117۷/۰۰۰۲۷۶۴۰۱۲۱۹۵۵۲۷>
- Nie, N. H., Hillygus, D. S., & Erbring, L. (2002). Internet use, interpersonal

relations, and sociability: A time diary study. *The Internet in everyday life*, 213-243. <https://doi.org/10.1002/9780470774298.ch7>

- Procentese, F., Gatti, F., & Di Napoli, I. (2019). Families and Social Media Use: The Role of Parents' Perceptions about Social Media Impact on Family Systems in the Relationship between Family Collective Efficacy and Open Communication. *International journal of environmental research and public health*, 16(24), 5006. <https://doi.org/10.3390/ijerph16245006>
- Rainie, L., & Wellman, B. (2012). Networked. In *The MIT Press eBooks*. The MIT Press. <https://doi.org/10.7551/mitpress/8358.001.0001>
- Robinson, J. P., & Martin, S. (2009). IT and activity displacement: Behavioral evidence from the US General Social Survey (GSS). *Social Indicators Research*, 91, 115-139. <https://doi.org/10.1007/s11205-008-9285-9>
- Shannon, C. S. (2019). Family: Exploring the display of family and family leisure on Facebook and Instagram. *Leisure Sciences*. 1-17. <https://doi.org/10.1080/01490400.2019.1597792>

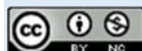
References (In Persian)

- Abbasi Shavazi, M. T., & Abbasi Atashgah, P. (2018). Internet, Networked Family and Family Time: How new communication technologies influence family relations? *New Media Studies*, 4(14), 33-65. [In Persian] doi: 10.22054/nms.2018.29865.424
- Abbasi-Shavazi, M. T., & Homayoon, P. (2016). Internet, Youth and Social Ties: A Study on the Relationship between the Internet, Core Discussion Network and Social Ties. *Global Media Journal-Persian Edition*, 11(1), 80-94. [In Persian]
- forghani, M. M., & Mohajeri, R. (2018). the relationship between the use of figurative communication networks and the changes in the life style of youth. *New Media Studies*, 4(13), 259-292. [In Persian] doi: 10.22054/nms.2018.29865.424
- Garossi, S., Sabzalipour, S., & Shamsoddini, M. H. (2015). Leisure and functional characteristics of the family and its effect on satisfaction with family life (case study: families of Kerman city). *Socio-Cultural Strategy*, 4(3), 155-182. [In Persian]
- Heidari, H. (2022). A Comparative Study of the Impact of Virtual Social

Networks on Marital Relationships with an Emphasis on Gender (Case: Married People in Tehran). *Communication Research*, 28(108), ۱۳۳-۱۶۳. [ISSN: ۱۰.۲۲۰۸۲/ISSN: ۲۰۲۲.۵۴۰۶۴۳.۲۲۴۱]

- Heidari, H., saroukhani, B., & Navabakhsh, M. (2021). Investigating the Impact of the Quality of online Social Networks using on the National Identity of Tabriz Citizens. *Interdisciplinary Studies in Media and Culture*, 10(2), 75-97. [In Persian] doi: 10.30465/ismc.2021.6074
- Iran Statistical Center. (2023). *Statistical yearbook of the country 2022*. Iran Statistics Center, Directorate of Public Relations and International Cooperation. [In Persian]
- Jafarzadehpour, F. (2020). Investigating The Relationship Between Virtual Leisure Time and Generational Change. *Quarterly Journal of Social Development (Previously Human Development)*, 15(1), 189-۲۱۴. [In Persian] doi: 10.22055/qjdsd.2020.16739
- Jafarzadehpour, F. (2016). Examining the relationship between generational relationships and how to spend leisure time. Institute for Humanities and Social Studies, ACECR. Project report. [In Persian] Published in: <https://old.sid.ir/fa/plan/ViewPaper.aspx?ID=84672>
- Janadeleh, A., & Rahnama, M. (2019). The Pathological Representation of New Media in Family Studies (a Meta-Analysis of Articles Regarding the Effect of New Media on Family). *New Media Studies*, 4(16), 1-۴۰. [In Persian] doi: 10.22054/nms.2019.34873.562
- Kosari, M. (1386). *The cultural world of Iranian users*. Research report. Research Institute of Culture, Art and Communication. (Unpublished). [In Persian]
- Mehdizade, S., & Anbarin, Z. (2010). Studying the relationship between rate/state of internet usage and youth cultural identity. *Cultural Studies & Communication*, 5(17), 1-28. [In Persian]
- Qarabaghi, H., Salehi, V., & Delrouz, K. (2021). Effect of Virtual Social Networks on Religious Orientation, Ethics, Academic Achievement and Leisure among the Youth in Hamedan Province. *Strategic Studies on Youth and Sports*, 20(51), 71-96. [In Persian]
- Sabouri Khosrowshahi, H., Azargun, N. (2013). The effect of virtual social networks (Facebook) on social identity (case study: Islamic Azad University students). *Media Studies Quarterly*. 8(2), 9-2۵. [In Persian]
- zokaiei, M. S., karami, M. T., & FarzadManesh, S. (2020). Representation of women's everyday family life on Instagram. *New Media Studies*,

استناد به این مقاله: حیدری، حسین،، جهانی دولت آباد، اسماعیل،، قلیچ، مرثی، کبیری، سعید،، مداحی، جواد،، رمضان، محمدعلی. (۱۴۰۳). تأثیر شبکه‌های اجتماعی مجازی بر روابط خانوادگی با تأکید بر انجام فعالیت‌های فراغت جمعی خانوادگی، فصلنامه مطالعات رسانه‌های نوین، ۱۰(۳۷)، ۱۵۵-۱۹۱. DOI: ۱۰.۲۲۰۵۴/nms.2024.72580.1538

New Media Studies is licensed under a Creative Commons

تأثیر شبکه‌های اجتماعی مجازی بر روابط خانوادگی ...؛ حیدری و همکاران | ۱۹۳